

Bölüm 2

Kuzey Kıbrıs'ta ESPAD'ın Karşılaştırmalı Uygulaması: Psikososyal Faktörlerin Güvenilirlik Analizi

Teyfide Tecel Hatipoğlu*

**Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakanlık Uyuşturucu ile Mücadele Komisyonu, Server Somuncuoğlu Sk., No:10, Kat:1, Köşklüçiftlik / Lefkoşa, 9001, KKTC*

DOI: [10.70020/BI.20260102.2](https://doi.org/10.70020/BI.20260102.2)

Özet

Bu çalışmanın amacı Doğu Akdeniz'deki bir ada olan Kıbrıs'ın kuzeyinde Alkol ve Diğer Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Avrupa Okul Anketi Projesinin (ESPAD) 15-16 yaştaki ergenlere uygulamaktır. ESPAD'ın uygulama sürecinde, "Aile Desteği", "Akran Desteği", "Sosyal Baskı", "Okul Devamsızlığı" ve "Sosyal Medyada Geçirilen Süre" alt ölçeklerinin güvenilirliği test edilmiştir. Çalışma, nicel yaklaşımla uyumlu betimsel bir modele dayanmaktadır. ESPAD ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizleri yukarıda belirtilen beş madde için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Güvenilirlik analizi için Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. ESPAD kapsamında belirtilen her bir madde için iç tutarlılık seviyeleri hesaplanmıştır. Sonuçlar, Aile Desteği (.93) ve Akran Desteği (.96) maddelerinin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermiştir. Sosyal Medyada Geçirilen Süre soruları da .85 değeriyle yeterli düzeyde bir güvenilirlik göstermiştir. Sosyal Baskı (.68) orta düzeyde güvenilirlik gösterirken, Okul Devamsızlığı soruları (.55) daha düşük iç tutarlılık sergilemiştir. Bu sonuçlar, ESPAD sorularının bazılarının gözden geçirilmesi veya yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermektedir. Düşük güvenilirlik gösteren okul devamsızlığı sorularında iyileştirmeler yapılmalıdır. Yeni maddelerin geliştirilmesi için ön çalışmaların hazırlanmasında nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmalıdır. Bu doğrultuda, ESPAD verilerine dayalı benzer ölçümlerin farklı kültürel bağlamlarda test edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu tür araştırmalar, ESPAD'ın ve güvenilirlik analizlerinin sağlamlığını artırarak gelecekte yapılacak çalışmalarda ileri düzey modellerlemelere olanak sağlayabilir.

Anahtar kelimeler: ESPAD, güvenilirlik, psikososyal faktörler, Kuzey Kıbrıs

2.1. Giriş

Madde kullanımı, günümüzün en ciddi toplumsal sorunlarından biri olup ergenlerde madde kullanımı halk sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Ergenlerde madde kullanımı, öğrencilerin psikolojik, sosyal ve akademik gelişimlerini engelleyebilecek olan önemli ve çok boyutlu bir sorundur (Gray ve Squeglia, 2018). Madde kullanımını belirlemeye odaklanan veri toplama araçlarının güvenilirliği, ölçümlerin objektifliği, geçerliliği ve kabul edilebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Alkol ve Diğer Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Avrupa Okul Anketi Projesi ya da ESPAD, 1995 yılından beri Avrupa’da uygulanmaktadır. ESPAD, ergenlerin madde kullanımının değerlendirilebileceği kapsamlı ölçüm araçlarından biridir (Sunday vd., 2020).

ESPAD, ergenlerin alkol, tütün ve uyuşturucu maddeler gibi bağımlılık yapıcı maddeleri kullanımlarını ve riskli davranışlarını incelemektedir. Ancak ESPAD uygulandığında, ergenlerin aile desteği, okulda akademik başarı düzeyi ve akran etkisi gibi sosyal çevresine ilişkin tüm koşul ve değişkenleri içeren veriler de elde edilmektedir (Hanafin vd., 2022; Novak vd., 2022). Farklı Avrupa ülkelerinde, yani farklı bağlam ve kültürel ortamlarda, bu ölçeğin kullanılması, ölçek maddelerinin güvenilirlik analizlerinin yapılmasını gerekli kılmaktadır.

ESPAD kullanılarak ya da ESPAD ile ilgili diğer ölçeklerin uygulanması yoluyla Avrupa’dan elde edilen veriler üzerinde güvenilirlik analizleri yapılmıştır. ESPAD’ın farklı Avrupa ülkelerindeki uygulamalarına ilişkin veriler incelendiğinde, Cronbach alfa değerlerinin kabul edilebilir sınırların üzerinde olduğu görülmektedir. Uzun yıllar boyunca ESPAD’ın farklı ülkelerdeki kullanımları karşılaştırılmış ve güvenilirliği test edilmiştir. 1995 ve 1999 yıllarına ait verilere göre, ESPAD’ın alkol kullanımına ilişkin verileri cinsiyetler arasında %75’in üzerinde bir korelasyon göstermiştir. Yaşam boyu alkol kullanımı verileri ise %45’in üzerinde bir korelasyon ortaya koymuştur. İtalyan gençleriyle 2004 yılında yapılan bir çalışmada, sigara, esrar, kokain ve ekstazi gibi maddelerin kullanımına ilişkin yanıtların test-tekrar test

güvenirliği “mükemmel” olarak değerlendirilmiştir. ESPAD anketi Avrupa genelinde yaygın olarak kullanılmış ve güvenilir bulunmuştur. Güncel çalışmalar (Bjarnason vd., 2010; Bucur vd., 2020; Hibell vd., 2015; Muslić vd., 2025; Savolainen, 2020), ESPAD’ın Cronbach alfa değerlerinin .70’in üzerinde olduğunu ve güvenilir sonuçlar ürettiğini ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, ESPAD’ın Avrupa’da farklı ülkelerde, dillerde ve kültürlerde uygulandığında yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki çalışmalara karşın, Hibell vd. (2015) tarafından yürütülen ESPAD anketi geçerlilik çalışmasında dikkat çekici bir bulgu öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın bulgularına göre, birçok Avrupa ülkesinden elde edilen ESPAD verileri geçerli ve güvenilir sonuçlar üretirken, bir ya da iki ülkede bu sonuçlar daha düşük bulunmuştur. Bu bulgudan yola çıkarak, farklı ülkelerde daha fazla ve daha güncel araştırmaya ihtiyaç olduğu vurgulanmalıdır. Bu ülkelerden elde edilecek verilerin ESPAD ölçeğinin geliştirilmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Literatür taraması, ESPAD ölçeğinin düşük güvenilirlik sonuçlarının çeşitli nedenleri olduğunu ortaya koymaktadır. Bless ve Muscat’ın (2005) çalışması, ESPAD’ın Arap ülkelerindeki kullanımını değerlendirmiştir. Cezayir, Libya ve Fas’ta yapılan ESPAD uygulamalarında ölçeğin güvenilirliğine ilişkin farklı sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcılar soruları anlamamış ve dolayısıyla birçok sorular cevaplanmadan geçilmiştir. Bazı soruların yanıtlanmama oranı %50’den fazlaydı. Aynı maddenin yaşam boyu ve son bir ayda kullanımına ilişkin ardışık sorulara verilen yanıtlarda mantıksal çelişkiler tespit edilmiştir. Yanıtlar arasında tutarsızlıklar gibi sorunlar gözlemlenmiştir. Bu durumun, eğitim düzeyi ve sosyoekonomik değişkenlerin ESPAD’ın güvenilirliğini etkilemesine bağlandığı belirtilmiştir. Sonuç olarak, bu ülkelerde ESPAD’ın mevcut uygulamasının hem geçerlilik hem de güvenilirlik açısından sorunlu olduğu ve önemli uyarlamalar gerektirdiği vurgulanmıştır.

Molinaro vd. (2012) İtalya’da ESPAD’ın geçerlilik ve güvenilirlik analizlerini gerçekleştirmiştir. Güvenilirlik analizi için test-tekrar test analizi yapılmıştır. Test uygulanmış ve üç hafta sonra aynı gruba yeniden uygulanmıştır. Güvenilirlik sonuçlarına göre, sigara, alkol ve esrar kullanımına

ilişkin sorulara verilen yanıtlar yüksek düzeyde tutarlılık göstermiştir (Cohen's $k \geq 0.80$). Sakinleştiriciler ve halüsinojenler gibi bazı maddelere ilişkin yanıtlarda ise tutarlılık düşük bulunmuştur. Çalışmanın en önemli bulgusu, ESPAD verilerine dayalı olarak, 15 yaşındaki katılımcıların 19 yaşındakilere kıyasla daha az tutarlı sonuçlar vermiş olmasıdır. Bu çalışma, yaşın ESPAD ölçeğinin güvenilirlik analizinde önemli bir faktör olabileceğini göstermektedir. Ayrıca yaşın, bireyin bilişsel olgunluğu ve anketi anlama düzeyi açısından kritik bir değişken olabileceğini ortaya koymaktadır. Özetle, bu çalışmada ESPAD güvenilir bir ölçüm aleti olarak değerlendirildi ama güvenilirliğin bazı maddeler ve yaşı grupları için azaldığı görülmüştür. Bu değerlendirilmesi gereken önemli bir bulgudur.

Literatür taraması, ESPAD güvenilirlik analizlerine ilişkin araştırmaların belirli ülkelerde yürütüldüğünü göstermektedir. Bu ülkeler arasında Batı Avrupa, İskandinav ülkeleri ve bazı Arap ülkeleri yer almaktadır. ESPAD'a ilişkin güvenilirlik çalışmalarının farklı sosyokültürel bağlamlara yayılması araştırmaya değer görülmüştür. Örneğin, Doğu Akdeniz ve Kuzey Kıbrıs gibi küçük ve görece az bilinen bir ülkeden veri toplanması ve güvenilirlik analizi yapılması önemli olacaktır. Bu durum, ESPAD'ın kültürel uygunluğunun test edilmesine özgüllük kazandıracaktır. Literatürde güvenilirlik çalışmaları yaşı, sosyoekonomik durum ve madde kullanım eğilimleri dikkate alınarak yürütülmüştür. Ancak bu çalışma, psikososyal faktörler, eğitim ve sosyal medya gibi önemli unsurlara dayalı bir güvenilirlik analizi yapmayı amaçlamıştır.

Özetle, bu çalışma ESPAD'ın Kıbrıs'ın kuzeyinde 15–16 yaşı arası ergenlere uygulanmasını amaçlamıştır. ESPAD'ın uygulama sürecinde, “Aile Desteği”, “Akran Desteği”, “Sosyal Baskı”, “Okula Devamsızlık” ve “Sosyal Medyada Geçirilen Zaman” alt ölçeklerinin güvenilirliği test edilmiştir. Kuzey Kıbrıs'ta ESPAD'a ilişkin daha önce herhangi bir güvenilirlik çalışması yapılmamış olması nedeniyle bu araştırma özgün bir nitelik taşımaktadır. Amaç, başta ulusal eğitim politikaları, dijital medya kullanımı ve sosyal destek mekanizmalarıyla ilgili olanlar olmak üzere, gelecekte yürütülecek tüm çalışmalara veri temelli katkılar sunmaktır.

2.2. Literatür Taraması

Madde kullanımı ile ilgili güncel araştırmaların değerlendirmesi yapıldığında, bu araştırmaların merkezinde psikososyal faktörlerin olduğu görülmektedir. Madde kullanımı bağlamında, psikososyal faktörler risk faktörleri olarak kabul edilmektedir. Risk faktörleri, bireyleri madde kullanımına yatkın hâle getirdikleri için araştırmalara dâhil edilmektedir. Bu risk faktörleri, bireylerin maddeyi denemeleri ve kullanmaları açısından belirleyici bir rol oynamaktadır (Alwan vd., 2011; Nation ve Heflinger, 2006). Bireysel özellikler, aile karakteristikleri, akran grup etkisi, okul çevresi, geniş toplum ve medya, madde kullanımı açısından risk faktörü taşımaktadır (Whitesell vd., 2013; Woodward vd., 2023).

2.2.1. Psikososyal Teorilerle Madde Kullanımını Anlamak

Bu bölüm, ergenlerin madde kullanımı ile ilgili psikososyal ve sosyal süreçlerine odaklanarak bir teorik açıklama sağlamaktadır. Bandura'nın Sosyal Öğrenme Teorisine göre, ergenler madde kullanmayı gözlem ve modelleme yaparak öğrenebilmektedir. Bir ergen, en yakınındaki rol modellerini gözlemleyerek -aile ve arkadaşlar- sigara, alkol ya da diğer maddeleri kullanmaya başlayabilir (Bandura, 1977; Hoffmann, 2021).

Hirschi'nin Sosyal Bağlanma Teorisi bireylerin sosyal çevreleriyle kurdukları bağların koruyucu rolünü vurgulamaktadır. Eğer bir ergenin okul ya da toplumla kurduğu bağlar güçlüyse, bu bağlar onu suç ya da sapmadan koruyabilir. Tam tersi, eğer bu bağlar zayıfsa norm dışı davranışların olasılığı artmaktadır. Örneğin, bundan kaynaklı olarak madde kullanım olasılığı artabilir (Hirschi, 1969; Rodríguez-Ruiz vd., 2023).

Durkheim'in Anomi teorisi, bireysel madde kullanımını toplumsal normlar ve değerler bağlamında açıklayan bir teoridir. Eğer sosyal normlar ve değerler zayıflarsa, birey kendi toplumuna yabancılaşabilir. Bu tür duygular normların yok olmasına ve dolayısıyla sapkın davranışlara sebebiyet verebilir. Bu teorisinin araştırmacılarına göre, anomi duygusu ergenleri madde kullanımına yöneltebilir. Bir ergenin, gelecekle ilgili umutsuzluk ya da anomi

yaşayarak toplumuna yabancılaşması, onları zararlı alışkanlıklar edinmeye yönleltebilir (Marks, 1974; Rahmani vd., 2022; Sârbu vd., 2022).

Son olarak, Khantzian'ın Kendi Kendini Tedavi Etme Hipotezi, ergenlerin kişisel ruh hâlleri ve davranış örüntülerini madde kullanımı bağlamında açıklayabilen bir hipotezdir. Depresif semptomlar, yüksek stres, düşük öz güven ya da düşük benlik saygısı olan ergenler kendi kendilerini tedavi etmek için madde kullanımına başvurabilir. Sorunları ile başa çıkamayan ergenler sıklıkla üzüntü ve depresyon yaşayarak madde kullanarak geçici bir rahatlama arayabilirler. Ergenler aynı zamanda sosyal onay kazanmak ya da aidiyet duygularını güçlendirmek amacıyla da madde kullanımına yönelebilmektedir. Özetle, literatürdeki psikososyal ve sosyolojik teoriler ergenlikte madde kullanımının çok boyutlu psikososyal faktörlerle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Broman vd., 2019; Khantzian, 1997; Klein vd., 2022).

2.2.2. Madde Kullanımı ve Psikososyal Faktörler

Bu çalışmada, “Aile Desteği”, “Akran Desteği”, “Sosyal Baskı”, “Okula Devamsızlık” ve “Sosyal Medyada Geçirilen Zaman” gibi psikososyal faktörler, ergenlerde madde kullanımına ilişkin ESPAD uygulamasında risk faktörleri olarak ele alınmış ve teorik ve kavramsal bağlamda açıklanmıştır.

2.2.2.1. Aile Desteği ve Madde Kullanımı

Ailesel faktörler madde kullanımında önemli bir rol oynar. Ebeveynlerin ergenlere, aile ilişkilerine ve aile gözetimine dair tutum ve davranışları ergenlerin madde kullanımını etkileyebilmektedir. Tutarsız, baskıcı ya da gevşek ebeveyn tutumları, yetersiz ebeveyn gözlemi ve aile içi zayıf duygusal bağlar ergenlerin madde kullanımını artırabilecek ailesel faktörlerdir. Aile içi madde kullanımı, zihinsel problemlerin varlığı, ihmal ya da istismar da ergenlerde madde kullanımı için risk faktörleri arasında yer almaktadır (Escamilla vd., 2024; Parveen ve Jan, 2024; Shahzadi vd., 2023). Bunlara nazaran, aile içi güçlü duygusal bağlar ve ebeveyn desteği madde

kullanımını azaltan faktörlerdir (Fisher vd., 2025; Patwardhan vd., 2024). Aile desteği, ergenleri madde kullanımından korur ve psikolojik dayanıklılığı artırır. Örneğin, She vd. (2022) tarafından yapılan araştırmada, Covid-19 döneminde ergenlerin yaşadığı internet bağımlılığıyla başa çıkmada aile desteğinin önemli olduğu ortaya konmuştur.

2.2.2.2. Akran Desteği ve Madde Kullanımı

Akran ilişkileri, özellikle ergenlik döneminde yaşamsal öneme sahiptir. Sosyal gelişimi şekillendiren akran ilişkileri, madde kullanımı üzerinde de belirleyici bir etkiye sahiptir (Marziali vd., 2022; Watts vd., 2024). Akran ilişkileri olumlu olduğunda, ergenlerin madde kullanımına yönelme olasılığı azalır. Buna karşılık dışlanan, alay edilen ya da bir akran grubuna ait hissetmeyen ergenlerde madde kullanımı riski artmaktadır. Ergenler, akranlarının etkisiyle sigara, alkol ya da diğer maddeleri denemeye yönelebilmektedir. Bunu, kabul görmek ya da akran grubuna daha kolay uyum sağlamak amacıyla yapmaktadırlar. Ergenlerin özellikle popüler ya da havalı görünmek amacıyla madde kullanımına yöneldikleri bilinmektedir (Henneberger vd., 2021; Nawi vd., 2021; Trucco vd., 2011). ESPAD kullanılarak Estonya'da yapılan bir çalışma (Vorobjov vd., 2017), sosyal becerileri düşük olan ergenlerin madde kullanımına daha yatkın olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Cheetham ve Lubman'ın (2017) belirttiği gibi, akran temelli müdahale programlarının madde kullanımını önlemedeki koruyucu etkisini kabul etmek önemlidir.

2.2.3. Sosyal Baskı ve Madde Kullanımı

Bir ergenin yaşadığı toplum, onun sosyal ve duygusal gelişimini etkilemektedir. Bu toplumdaki normlar, ergenin duygusal ve düşünsel dünyasını şekillendirmektedir. Sosyal etki teorisine göre, bir ergenin yakın çevresindeki sosyal ağların, davranış örüntüleriyle doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Dudovitz vd., 2017). Örneğin, grup baskısının ergenler üzerinde ciddi bir etkisi vardır. Bir ergen, yalnızca akran grubu tarafından

kabul edilme isteğiyle ve uyum sağlama çabasıyla madde kullanımını deneyebilmektedir. Madde kullanımının normalleştirildiği ortamlarda, ergenlerin riskli davranışlara ve madde kullanımına yönelmeleri beklenmektedir. Son dönemde sosyal medya gibi dijital ortamlar, ergenleri madde kullanımına yönelten yeni bir sosyal baskı biçimi hâline gelmiştir (Roberts vd., 2024).

2.2.4. Okula Devamsızlık ve Madde Kullanımı

Okula devamsızlık yalnızca akademik başarıyı olumsuz etkilememektedir. Okula devam, öğrencinin sosyal bağlanmışlık düzeyiyle de ilişkilidir. Okula devam etmeyen ergenler, tehlikelere ve riskli davranışlara karşı daha savunmasız hâle gelebilmektedir. Araştırmalar, okula devamsızlık oranları arttıkça madde kullanım oranlarının da arttığını göstermektedir. Bu durum, devamsızlık ile madde kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Pearson vd., 2006). Okul, ergenler için koruyucu bir ortamdır ve bu ortamdan uzaklaşmak onları riskli davranışlara karşı daha savunmasız hâle getirmektedir (Eggert vd., 1990).

2.2.5. Sosyal Medyada Geçirilen Zaman ve Madde Kullanımı

Sosyal medya, ergenlerin kişiliklerinin şekillenmesinde önemli bir araç hâline gelmiştir. Özellikle sosyal medyada madde kullanımını teşvik eden içerikler, ergenlerin madde kullanımına yönelmesine neden olabilmektedir. Kimlik oluşum sürecinde sosyal medyadaki davranış modelleri, sosyal medyayı ergenler için riskli bir ortam hâline getirmektedir. Sosyal medya bağımlılığı, yalnızlık duygularını artırmakta ve bu durum duygusal düzenleme sorunlarına yol açabilmektedir. Bu nedenle Roberts ve arkadaşlarının (2024) vurguladığı gibi, sosyal medyada geçirilen süre arttıkça madde kullanımı da artmaktadır. İki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

2.3. Metodoloji

Metodoloji bölümünde araştırma modeli, örneklem, veri toplama aracı, uygulama süreci ve veri analizi bölümleri sunulmaktadır.

2.3.1. Araştırma Vakası ve Gerekçe

ESPAD daha önce Kuzey Kıbrıs bağlamında uygulanmıştır ancak güvenilirlik analizi yapılmamıştır. Bu nedenle bu çalışma yalnızca veri toplama ile sınırlı kalmamış; temel amacı ESPAD'ın güvenilirlik analizlerini gerçekleştirmek olmuştur. Kısacası daha önce güvenilirlik analizi yapılmamış olan Kuzey Kıbrıs bağlamında ESPAD'ın uygulanabilirliğinin test edilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen veriler üzerinden güvenilirlik analizi yapılarak ESPAD'ın iç tutarlılığının belirlenmesi hedeflenmiştir. Analiz, ESPAD kapsamında beş alt başlığa ilişkin sorular temel alınarak yapılmıştır: Aile Desteği, Akran Desteği, Sosyal Baskı, Okula Devamsızlık ve Sosyal Medya Kullanımı. Çok boyutlu bir yapı olarak ESPAD özel olarak ele alınmış ve her bir alt başlık için ayrı ayrı güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Bu sayede ESPAD'ın gelecekteki çalışmalarda daha güvenilir bulgular elde etmek için kullanılabileceği öngörülmüştür. Her bir boyut için Cronbach alfa katsayıları ayrı ayrı hesaplanmıştır.

2.3.2. Araştırma Modeli

Çalışma, nicel yaklaşımla uyumlu betimsel bir modele dayanmaktadır. ESPAD ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizleri yukarıda belirtilen beş boyut için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Güvenilirlik analizi için Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. ESPAD kapsamında belirtilen her bir boyut için iç tutarlılık seviyeleri hesaplanmıştır. Kuzey Kıbrıs bağlamında ESPAD'ın güvenilirliği, ölçtüğü kavram için tutarlı ve tekrarlanabilir sonuçlar üretmesi anlamına gelmektedir. Cronbach alfa kat sayısı, ölçeği kullanan araştırmacılar için elde edilen puanlara duyulan güveni destekleyen kritik bir göstergedir. Alfa

değerinin .70 veya üzerinde olması, ölçeğin ilgili örneklem için yeterli iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994).

2.3.3. Katılımcılar

Araştırmanın hedef katılımcılarını Kuzey Kıbrıs'ta öğrenim gören 15–16 yaş aralığındaki ortaöğretim öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma kapsamında toplamda 3,901 öğrenci ile görüşülmüştür. Öğrencilere rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırmanın her bir boyutuna ait örneklem büyüklükleri şu şekildedir: Aile Desteği (1.369), Akran Desteği (1.391), Sosyal Baskı (1.424), Okula Devamsızlık (1.203) ve Sosyal Medyada Geçirilen Zaman (1.370) olarak belirlenmiştir.

2.3.4. Veri Toplama Aracı ve Prosedür

ESPAD'ın Kuzey Kıbrıs'taki okullarda uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izinler alınmıştır. Bakanlık onayının ardından okul yönetimleri süreç hakkında bilgilendirilmiştir. Hem yazılı hem sözlü bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmanın yürütülme sürecini açıklayan onam formları okul yönetimleri aracılığıyla velilere iletilmiştir. Veli onam formunu imzalayıp teslim eden öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir. Veri toplama günlerinde öğrencilere araştırmaya katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Yalnızca gönüllü öğrencilerin katılımına izin verilmiştir. Veri toplama sürecinde etik ilkelere uyulmuş ve öğrencilere herhangi bir yönlendirme yapılmamıştır. Veri toplama süreci Dr. Zafer Bekiroğulları'nın gözetiminde ve ESPAD konusunda eğitilmiş uzmanlardan oluşan bir ekibin rehberliğinde yürütülmüştür. Ekip, her okulu ziyaret etmiş ve veri toplama süreci kontrollü bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Veri toplanan okullar arasında uygulama tutarlılığı sağlanmıştır. Gizlilik esas alınmış ve katılımcılardan anonimlik talep edilmiştir. Her okulda ölçekler araştırmaya katılan öğrencilere eş zamanlı olarak dağıtılmış ve anketler aynı anda doldurulmuştur. Öğrencilere verdikleri yanıtların gizli tutulacağı, anonim olacağı ve yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı bildirilmiştir. Ayrıca,

yanıtlarının okul personeli veya ailelerle paylaşılmayacağı konusunda bilgilendirilmişlerdir. ESPAD tarafından belirlenen yönerge ve metodolojiye titizlikle uyulmuştur. Veri toplama süreci Ekim 2024'te başlamış ve Aralık 2024'te tamamlanmıştır.

2.3.5. Veri Analizi

Bu çalışmada güvenirlik analizi, ESPAD'ın alt boyutları temel alınarak Cronbach alfa katsayısı hesaplanması yoluyla gerçekleştirilmiş ve ölçeğin iç tutarlılık düzeyi belirlenmiştir.

2.3.6. Etik Hususlar

Çalışma, Helsinki Bildirgesi'ne uygun olarak yürütülmüş ve alanlarında uzman üyelerden oluşan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakanlık Uyuşturucu ile Mücadele Komisyonu Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (No. 2024-09-30). Tüm katılımcılar ve yasal vasileri çalışmanın amacı ve prosedürleri ile ilgili dikkatlice bilgilendirilmişler ve bu vasilerden katılım öncesi yazılı onam formları alınmıştır. Çalışma kapsamında toplanan veriler, katılımcıların gizliliğini korumak ve kişisel bilgilerin yer almasını önlemek amacıyla anonimleştirilerek işlenmiştir.

2.4. Bulgular

“Aile Desteği” için toplam 4 madde üzerinden güvenirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, Aile Desteği için Cronbach alfa katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu ve ilgili alt boyutun güvenirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

“Akran Desteği” için toplam 4 madde üzerinden güvenirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, Akran Desteği için Cronbach alfa katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Bu bulgu, ölçekte yer alan maddelerin oldukça tutarlı olduğunu ve ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

“Sosyal Baskı” için toplam 3 madde üzerinden güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, Sosyal Baskı için Cronbach alfa katsayısı .68 olarak bulunmuştur. Bu değer, kabul edilebilir alt sınırın biraz altında olup maddeler arasında orta düzeyde bir tutarlılığa işaret etmektedir. Ancak bu görece düşük değer, madde sayısının az olması nedeniyle kısmen anlaşılabilir bir durumdur. Ölçeğin güvenilirliğini artırmak için, maddelerde değişiklikler yapmak önerilebilir.

“Okula Devamsızlık” için toplam 3 madde üzerinden güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, Okula Devamsızlık için Cronbach alfa katsayısı .55 olarak bulunmuştur. Bu değer, iç tutarlılığın düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği açısından yetersiz olarak değerlendirilebilecek bu düzey, ilgili maddelerin yeniden değerlendirilmesini ve gerekirse yeniden yapılandırılmasını gerektirebilir.

“Sosyal Medyada Geçirilen Zaman” için toplam 2 madde üzerinden güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, Sosyal Medyada Geçirilen Zaman için Cronbach alfa katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Ölçek iki maddeden oluşmasına rağmen, ölçülen kavram açısından maddelerin birbiriyle uyumlu olduğunu gösteren yüksek düzeyde bir iç tutarlılığa sahiptir. Tablo 2.1, Kuzey Kıbrıs’ta uygulanan ESPAD ölçeğine ait değişkenleri, toplam madde sayılarını ve Cronbach alfa değerlerini göstermektedir.

Tablo 2.1. Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri

Değişkenler	n	Maddeler	α
Aile Desteği	1369	4	.93
Akran Desteği	1391	4	.96
Sosyal Baskı	1424	3	.68
Okula Devamsızlık	1203	3	.55
Sosyal Medyada Geçirilen Zaman	1370	2	.85

2.5. Tartışma

ESPAD, standartlaştırılmış bir ölçektir ve belirli bir veri toplama protokolüne sahiptir. Birçok Avrupa ülkesinde madde kullanımı

araştırmalarında en yaygın kullanılan ölçeklerden biridir (ESPAD, 2025). ESPAD maddeleri zaman içerisinde bazı düzenlemeler ve kültürel uyarlamalar gerektirmiş olsa da, geçerli ve güvenilir bir lme aracı olarak kabul edilmektedir. Birçok alışmada ESPAD için Cronbach alfa değerlerinin .70'in üzerinde olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, Kuzey Kıbrıs'tan verileri kullanan bu alışma, ESPAD maddelerinin yerel bağlamdaki uygunluğunu değerlendirerek lin bölgesel güvenirlik analizine katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın bulgularına göre, dört maddeden oluşan ‐Aile Desteği‐ alt boyutu, .93'lk Cronbach alfa değeri ile yüksek düzeyde iç tutarlılık göstermiştir. Bu değer, Nunnally (1978) tarafından önerilen .70–.95 aralığının st sınırına yakındır. ESPAD linde aile desteğine ilişkin maddelerin, Kuzey Kıbrıs rnekleminde birbirleriyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu görülmüştür. Güncel bir çalışma olan Pico'nun çalışmasında (2023) Algılanan ok Boyutlu Sosyal Destek li'nin aile alt boyutunda $\alpha = .93$ değerini raporlamıştır. Bu sonuç, ölçüte aile boyutuna ilişkin maddelerin tutarlı olduğunu ve güvenilir sonuçlar ürettiğini göstermektedir. Başka bir çalışmada, She vd. (2022), algılanan aile desteğine ilişkin maddelerin güvenilir bir ölçüm sağladığını ortaya koymuştur. Bu alışmada, Cronbach alfa değeri .79 olarak bulunmuştur. Dolayısıyla, bu çalışmada aile desteğine ilişkin maddelerin, benzer çalışmalarda olduğu gibi güvenilir sonuçlar verdiği söylenebilir.

Akran Desteğine yönelik dört soru, aynı Aile Desteği sorularında olduğu gibi, .96'lık bir Cronbach alfa değeri vermiştir. Bu değer de oldukça yüksektir ve iç tutarlılığa işaret etmektedir. Bu sonuç, lk maddelerinin hedeflenen akran desteği yapısını güçlü bir şekilde yansıttığını göstermektedir. Yüksek düzeyde güvenilirlik, tutarsızlıktan kaynaklanan rastlantısal sonuçların elde edilmeyeceğini göstermektedir. Bu çalışmada elde edilen güvenirlik sonucu, $\alpha = .95$ bulunan Piko'nun (2023) alışmasıyla benzerlik göstermekte ve akran desteğinin güvenilir şekilde ldğn dğrulamaktadır.

Araştırma bulgularına göre, ‐Sosyal Baskı‐ alt boyutuna ilişkin güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa değeri .68 olarak bulunmuştur. Bu değer, psikolojik ölçümlerde kabul edilen asgari .70 düzeyinin altındadır. Madde sayısının az olması (3 madde), alfa değerini düşüren faktörlerden

biridir (Streiner, 2003). Madde sayısının azlığı nedeniyle ölçeğin iç tutarlılığı zayıf olarak değerlendirilebilir. Bir diğer neden, ölçeğin içeriğiyle ilişkili olabilir. Sosyal baskı gibi karmaşık bir yapının ölçülmesi kolay değildir. Gonzálvez vd. (2019), çalışmasında, sosyal uyum ölçeğinin alt boyutları .71 ile .76 arasında değerler almıştır. Bu çalışma, bazı alt ölçeklerde yeniden yapılandırma gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, bu çalışmada sosyal baskıya ilişkin ölçek maddeleri revize edilebilir. Bu boyutun kapsamı genişletilebilir ve yeni maddeler eklenebilir. Açıklayıcı faktör analizi yapılmasının madde analizlerinin netleştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada en düşük güvenilirliğe sahip boyut, üç maddeden oluşan “Okula Devamsızlık” alt boyutu olmuştur. Okula devamsızlık sorularına ait Cronbach alfa değeri .55 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, düşük iç tutarlılığa işaret etmektedir ($\alpha < .60$). Literatürde birçok çalışmada okula devamsızlık ile madde kullanımı arasında ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Bucur vd., 2020; Canady, 2025; Gonzálvez vd., 2019). Ancak bu çalışmada elde edilen düşük güvenilirlik, bu ilişkinin ortaya konması açısından güvenilir sonuçlar üretmeyebilir. Okula devamsızlığa ilişkin maddelerin gözden geçirilmesi gerekmektedir. ESPAD’ın okula devamsızlıkla ilgili maddelerinin kapsamı genişletilmeli ya da ek maddelerle güvenilirlik artırılmalıdır. Ölçeğin yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

ESPAD’da sosyal medya kullanımına ilişkin maddelerin güvenilirlik analizi sonucunda $\alpha = .85$ değeri elde edilmiştir. İki maddeden oluşan sosyal medya kullanımı sorusu, yüksek düzeyde korelasyon göstermiş ve tutarlı sonuçlar vermiştir. ESPAD ile ilişkili sosyal medya kullanımını ölçen diğer çalışmalarda da (Bányai vd., 2017; Klingemann ve Sieroślawski, 2018) ölçek maddeleri için yüksek güvenilirlik değerleri raporlanmıştır. Bu çalışmanın bulgularında atuf yapılan araştırmalara benzer şekilde, Kuzey Kıbrıs örnekleminde sosyal medya kullanımına ilişkin ESPAD maddelerinin aynı yapıyı ölçtüğü ve yüksek düzeyde iç tutarlılık sağladığı belirtilmelidir.

2.6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada veriler ESPAD ilkelerine uygun olarak toplanmış ve ölçek maddelerinin iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar, Aile Desteği (.93) ve Akran Desteği (.96) maddelerinin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermiştir. Sosyal Medyada Geçirilen Zaman soruları da .85 değeriyle yeterli düzeyde bir güvenilirlik göstermiştir. Sosyal Baskı (.68) orta düzeyde güvenilirlik gösterirken, Okula Devamsızlık soruları (.55) daha düşük iç tutarlılık sergilemiştir. Bu sonuçlar, ESPAD sorularının bazılarının gözden geçirilmesi veya yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

Kuzey Kıbrıs örnekleminde elde edilen verilere dayanarak, ESPAD'ın aile desteği, akran desteği ve sosyal medya kullanım süresi gibi sorularda yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğu görülmüştür. Bu sorulardan elde edilen verilerin, yüksek düzeyde iç tutarlılıkla güvenilir sonuçlar vereceği söylenebilir. Ancak sosyal baskı ve okula devamsızlık sorularına ilişkin güvenilirlik sonuçları beklenen değerlerin altında kalmıştır. Bu sonuçların ortaya çıkmasında birden fazla olası neden bulunmaktadır. En temel öneri, madde sayısının artırılmasıdır. Daha geniş bir kavramsal çerçevenin oluşturulması gerekmektedir. Bir diğer öneri ise yapı geçerliliği analizlerinin yapılmasıdır.

Çalışmanın sınırlılıkları aşağıda sunulmaktadır: Ergenler, ESPAD anketini yanıtlarken öz-bildirim tekniğini kullanmıştır. Ergenler soruları kendi algılarına dayanarak yanıtlamış olup bu durum sosyal istenirlik etkisine işaret edebilir. Ergenler, aile ve akran desteğine ilişkin tutumlarını olduğundan farklı yansıtmış olabilir. Çalışma, belirli bir örneklem ve belirli bir zaman dilimi ile sınırlıdır. Kesitsel araştırma deseni, nedensel çıkarımları sınırlandırabilir. Son olarak, Kuzey Kıbrıs'taki sınırlı ergen nüfusu, bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır.

Gelecek araştırmalar için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Boylamsal alışmalar yapılmalıdır. Sosyal baskı ve sosyal medya kullanımı gibi konuların zlemlenmesi uzun zaman gerektirmektedir. Bu sayede daha güvenilir veriler elde edilebilir.
2. Düşük güvenilirlik gösteren okul devamsızlığı sorularında iyileştirmeler yapılmalıdır. Yeni maddelerin geliştirilmesi için niteliksel araştırmalarla n çalışmalar yapılmalıdır.
3. Benzer kültürel özelliklere sahip olmakla birlikte dil ve din gibi bazı farklılıkların bulunan Güney Kıbrıs'ta da güvenilirlik analizlerinin yapılması önerilmektedir. Bu durum karşılaştırılmalı güvenirlik analizlerine olanak sağılayacaktır.
4. Sosyal medya kullanım sresinin yanı sıra kullanımın niteliğı de değerlendirilmelidir. Sosyal medya araçlarının hangi amaçla kullanıldığı da büyük önem taşımaktadır.
5. Nicel araştırma yaklaşımlarının yanı sıra farklı araştırma yöntemleri de kullanılmalıdır. Sosyal baskı gibi kavramlar, karma yöntemli araştırma yaklaşımlarıyla daha iyi anlaşılabilir. Dijital medya eğitimi verilerek deneysel araştırmalar yürütülebilir. Okul politikaları ve ebeveyn katılımı konuları eylem araştırmaları yoluyla incelenebilir.

Bu doğrultuda, ESPAD verilerine dayalı benzer ölçümlerin farklı kültürel bağlamalarda test edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu tür araştırmalar, ESPAD'ın ve güvenilirlik analizlerinin sağlamlığını artırarak gelecekte yapılacak çalışmalarda ileri düzey modellemelere olanak sağılayabilir.

Referanslar

- Alwan, H., Viswanathan, B., Rousson, V., Paccaud, F., & Bovet, P. (2011). Association between substance use and psychosocial characteristics among adolescents of the Seychelles. *BMC Pediatrics*, 11(1), 85. <https://doi.org/10.1186/1471-2431-11-85>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Bányai, F., Zsila, Á., Király, O., Maraz, A., Elekes, Z., Griffiths, M. D., Andreassen, C. S., & Demetrovics, Z. (2017). Problematic social media use: Results from a large-scale nationally representative adolescent sample. *PLoS One*, 12(1), e0169839. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0169839>
- Bjarnason, T., Steriu, A., & Kokkevi, A. (2010). Cannabis supply and demand reduction: Evidence from the ESPAD study of adolescents in 31 European countries. *Drugs: Education, prevention and policy*, 17(2), 123-134. <https://doi.org/10.3109/09687630802419155>
- Bless, R., & Muscat, R. (2005). *Validity and reliability of school surveys based on the European ESPAD methodology in Algeria, Libya and Morocco (MedSPAD pilot school survey project)*. Council of Europe. https://www.drugsandalcohol.ie/6220/1/2004Med2EFinal_en%5B1%5D.pdf
- Broman, C. L., Wright, M. K., Broman, M. J., & Bista, S. (2019). Self-medication and substance use: A test of the hypothesis. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 28(6), 494-504. <https://doi.org/10.1080/1067828X.2020.1789526>
- Bucur, A., Ursoniu, S., Caraion-Buzdea, C., Ciobanu, V., Florescu, S., & Vladescu, C. (2020). Aggressive behaviors among 15–16-year-old Romanian high school students: Results from two consecutive surveys related to alcohol and other drug use at the European level. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(10), 3670. <https://doi.org/10.3390/ijerph17103670>
- Canady, R. C. (2025). *The relationships between social stress, anxiety, and school attendance/absenteeism among middle school students with high-incidence disabilities*. [Doctoral dissertation, Walden University]. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/relationships-between-social-stress-anxiety/docview/3166104969/se-2?accountid=141847>
- Cheetham, A., & Lubman, D. I. (2017). The role of peers on school-based prevention programs targeting adolescent substance use. *Current Addiction Reports*, 4, 379–385. <https://doi.org/10.1007/s40429-017-0165-8>
- Dudovitz, R. N., Perez-Aguilar, G., Kim, G., Wong, M. D., & Chung, P. J. (2017). How urban youth perceive relationships among school environments, social networks, self-concept, and substance use. *Academic Pediatrics*, 17(2), 161-167. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2016.10.007>

- Eggert, L. L., Seyi, C. D., & Nicholas, L. J. (1990). Effects of a school-based prevention program for potential high school dropouts and drug abusers. *International Journal of the Addictions*, 25(7), 773-801. <https://doi.org/10.3109/10826089009056218>
- Escamilla, I., Juan, N., Benito, A., Castellano-García, F., Rodríguez-Ruiz, F., & Haro, G. (2024). Substance addiction in adolescents: Influence of parenting and personality traits. *Brain Sciences*, 14(5), 449. <https://doi.org/10.3390/brainsci14050449>
- ESPAD. (2025). *Key findings from the 2024 European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD)*. European Union Drugs Agency. <https://doi.org/10.2810/5746644>
- Fisher, S., Hsu, W. W., Zapolski, T. C., Malone, C., Caldwell, B., & Barnes-Najor, J. (2025). The role of parents in early adolescent substance use: A longitudinal investigation. *The Journal of Early Adolescence*, 45(6), 746-768. <https://doi.org/10.1177/02724316241277963>
- González, C., Inglés, C. J., Martínez-Palau, A., Sanmartín, R., Vicent, M., & García-Fernández, J. M. (2019). Child and Adolescent Social Adaptive Functioning Scale: Factorial invariance, latent mean differences, and its impact on school refusal behavior in Spanish children. *Frontiers in Psychology*, 10, 1894. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01894>
- Gray, K. M., & Squeglia, L. M. (2018). Research Review: What have we learned about adolescent substance use? *Journal of child psychology and psychiatry*, 59(6), 618-627. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12783>
- Hanafin, J., Sunday, S., & Clancy, L. (2022). Sociodemographic, personal, peer, and familial predictors of e-cigarette ever use in ESPAD Ireland: A forward stepwise logistic regression model. *Tobacco induced diseases*, 20, 12. <https://doi.org/10.18332/tid/144234>
- Henneberger, A. K., Mushonga, D. R., & Preston, A. M. (2021). Peer influence and adolescent substance use: A systematic review of dynamic social network research. *Adolescent research review*, 6(1), 57-73. <https://doi.org/10.1007/s40894-019-00130-0>
- Hibell, B., Molinaro, S., Siciliano, V., & Kraus, L. (2015). *The ESPAD validity study in four countries in 2013*. European Union Drugs Agency. <https://data.europa.eu/doi/10.2810/363531>
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. University of California Press.
- Hoffmann, J. P. (2021). Social learning, social bonds, self-control and adolescent nicotine vaping. *Substance Use & Misuse*, 56(6), 819-830. <https://doi.org/10.1080/10826084.2021.1899226>
- Khantzian, E. J. (1997). The self-medication hypothesis of substance use disorders: A reconsideration and recent applications. *Harvard review of psychiatry*, 4(5), 231-244. <https://doi.org/10.3109/10673229709030550>
- Klein, R. J., Gyorda, J. A., & Jacobson, N. C. (2022). Anxiety, depression, and substance experimentation in childhood. *PLoS One*, 17(5), e0265239. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0265239>

- Klingemann, J. I., & Sierosławski, J. (2018). Social media use among the youth. Results of the ESPAD study in Poland with reference to other European countries. *Alcoholism and Drug Addiction*, 31(2), 87-106. <https://doi.org/10.5114/ain.2018.79942>
- Marks, S. R. (1974). Durkheim's theory of anomie. *American Journal of Sociology*, 80(2), 329-363. <https://doi.org/10.1086/225803>
- Marziali, M. E., Levy, N. S., & Martins, S. S. (2022). Perceptions of peer and parental attitudes toward substance use and actual adolescent substance use: The impact of adolescent-confidant relationships. *Substance Abuse*, 43(1), 1085-1093. <https://doi.org/10.1080/08897077.2022.2060439>
- Molinaro, S., Siciliano, V., Curzio, O., Denoth, F., & Mariani, F. (2012). Concordance and consistency of answers to the self-delivered ESPAD questionnaire on use of psychoactive substances. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 21(2), 158-168. <https://doi.org/10.1002/mpr.1353>
- Muslić, L., Rukavina, T., Markelić, M., & Musić Milanović, S. (2025). Substance use, internet risk behavior, and depressive symptoms as predictors of self-harm thoughts in adolescents: Insights from the 2019 ESPAD survey in Croatia. *Child Psychiatry & Human Development*, 56, 481-491. <https://doi.org/10.1007/s10578-023-01574-1>
- Nation, M., & Heflinger, C. A. (2006). Risk factors for serious alcohol and drug use: the role of psychosocial variables in predicting the frequency of substance use among adolescents. *The American journal of drug and alcohol abuse*, 32(3), 415-433. <https://doi.org/10.1080/00952990600753867>
- Nawi, A. M., Ismail, R., Ibrahim, F., Hassan, M. R., Manaf, M. R. A., Amit, N., Ibrahim, N., & Shafuridin, N. S. (2021). Risk and protective factors of drug abuse among adolescents: A systematic review. *BMC public health*, 21(1), 2088. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11906-2>
- Novak, M., Maglica, T., & Radetic Paic, M. (2022). School, family, and peer predictors of adolescent alcohol and marijuana use. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 30(5), 486-496. <https://doi.org/10.1080/09687637.2022.2073869>
- Nunnally, J. C. (1978). An overview of psychological measurement. In B. B. Wolman (Ed.), *Clinical diagnosis of mental disorders: A handbook* (pp. 97-146). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-2490-4_4
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.
- Parveen, A., & Jan, S. (2024). Parent-child conflict: A risk factor for substance abuse among adolescents. *Education Mind*, 3(1), 19-30. <https://doi.org/10.58583/Pedapub.EM2403>
- Patwardhan, I., Guo, Y., Fleming, C. B., James, T. D., Nelson, J. M., Espy, K. A., Nelson, T. D., & Mason, W. A. (2024). Childhood executive control and adolescent substance use: Mediation via parent-child relationship quality. *Family Relations*, 73(5), 3513-3529. <https://doi.org/10.1111/fare.13061>

- Pearson, M., Sweeting, H., West, P., Young, R., Gordon, J., & Turner, K. (2006). Adolescent substance use in different social and peer contexts: A social network analysis. *Drugs: education, prevention and policy*, 13(6), 519-536. <https://doi.org/10.1080/09687630600828912>
- Piko, B. F. (2023). Adolescent life satisfaction: Association with psychological, school-related, religious and socially supportive factors. *Children*, 10(7), 1176. <https://doi.org/10.3390/children10071176>
- Rahmani, M., Pumariega, A. J., Prajapati, P., Dalkilic, A., Burakgazi-Yilmaz, H., & Unlu, A. (2022). Anomie, loneliness, and psychopathology: Results from the study of youth in Istanbul. *World Social Psychiatry*, 4(2), 121-131. https://doi.org/10.4103/wsp.wsp_13_22
- Roberts, E. R., Odumodu, C. N., & Uye, E. E. (2024). Substance abuse behaviour among youths: The predictive effects of social media and peer pressure. *Happiness: Journal of Psychology and Islamic Science*, 8(2), 113-124. <https://policyjssr.com/index.php/PJSSR/article/view/408>
- Rodríguez-Ruiz, J., Zych, I., Llorent, V. J., Marín-López, I., Espejo-Siles, R., & Nasaescu, E. (2023). A longitudinal study of protective factors against substance use in early adolescence. An ecological approach. *International Journal of Drug Policy*, 112, 103946. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2022.103946>
- Sârbu, E. A., Nadolu, B., Runcan, R., Tomiță, M., & Lazăr, F. (2022). Social predictors of the transition from anomie to deviance in adolescence. *PLoS One*, 17(6), e0269236. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0269236>
- Savolainen, I. (2020). *Addiction by identification: A social psychological perspective on youth addictive behaviors*. [Doctoral dissertation, Tampere University]. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/123517/978-952-03-1718-8.pdf?sequence=2>
- Shahzadi, M., Hafeez, S., Jabeen, M., Ehsaan, S., & Asif, N. (2023). Parental influence on adolescent substance use: A systematic review. *Pakistan Journal of Applied Psychology (PJAP)*, 3, 337-355.
- She, R., Wong, K., Lin, J., Zhang, Y., Leung, K., & Yang, X. (2022). Profiles of stress and coping associated with mental, behavioral, and internet use problems among adolescents during the COVID-19 pandemic: A stratified random sampling and cluster analysis. *Frontiers Public Health*, 10, 826911. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.826911>
- Streiner, D. L. (2003). Starting at the beginning: an introduction to coefficient alpha and internal consistency. *Journal of personality assessment*, 80(1), 99-103. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA8001_18
- Sunday, S., Keogan, S., Hanafin, J., & Clancy, L. (2020). *ESPAD 2019 Ireland: Results from the European Schools Project on Alcohol and Other Drugs in Ireland*. TFRI. <https://doi.org/10.21427/9tfn-s318>
- Trucco, E. M., Colder, C. R., & Wieczorek, W. F. (2011). Vulnerability to peer influence: A moderated mediation study of early adolescent alcohol use

- initiation. *Addictive behaviors*, 36(7), 729-736. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2011.02.008>
- Vorobjov, S., Saat, H., & Kull, M. (2017). Social skills and their relationship to drug use among 15-16-year-old students in Estonia: An analysis based on the ESPAD data. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 31(4), 401-412. <https://doi.org/10.2478/nsad-2014-0031>
- Watts, L. L., Hamza, E. A., Bedewy, D. A., & Moustafa, A. A. (2024). A meta-analysis study on peer influence and adolescent substance use. *Current Psychology*, 43, 3866–3881. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-04944-z>
- Whitesell, M., Bachand, A., Peel, J., & Brown, M. (2013). Familial, social, and individual factors contributing to risk for adolescent substance use. *Journal of addiction*, 1, 579310. <https://doi.org/10.1155/2013/579310>
- Woodward, T. C., Smith, M. L., Mann, M. J., Kristjansson, A., & Morehouse, H. (2023). Risk & protective factors for youth substance use across family, peers, school, & leisure domains. *Children and Youth Services Review*, 151, 107027. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107027>